

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PEDER JENSEN

Bogbindere i Århus

*Udgivet i anledning af
Århus Bogbinderlaugs
75 års jubilæum
den 2. november 1971*

ÅRHUS 1971

PEDER JENSEN

Bogbindere i Århus

*Udgivet i anledning af
Århus Bogbinderlaugs
75 års jubilæum
den 2. november 1971*

ÅRHUS 1971

Forord

På en ordinær laugssamling i Århus Bogbinderlaug blev det vedtaget at udgive en bog i anledning af foreningens 75 års jubilæum den 2. november 1971. Forinden havde vi konstateret, at laugets arkiv indeholdt en del morsomme og interessante aktstykker, som både laugets medlemmer og andre kunne have fornøjelse af at stifte bekendtskab med. Et udvalg heraf er anvendt som illustrationer i bogen, som i øvrigt ikke indeholder foreningshistorie i traditionel forstand. Den er ikke en kronologisk gennemgang af Århus Bogbinderlaugs historie med opremsning af navne på medlemmer og firmaer gennem de 75 år. Dog bringes bagest i bogen en skematisk oversigt over århusianske bogbinderfirmaer i jubilæumsåret og deres herkomst. Vi vil gerne takke arkivar Peder Jensen for udvist interesse for emnet og for arbejdet med bogens tilblivelse.

På Århus Bogbinderlaugs vegne
J. V. Carstens Oldermænd

Bogbindere gennem 400 år

I modsætning til andre fag i Århus havde byens bogbindere ikke i håndværkerlaugenes storhedstid deres eget laug. Kun to byer i Danmark havde et bogbinderlaug. I København blev der stiftet ét i 1646, og i Odense oprettede bogbinderne et laug i 1694.

En nærliggende årsag til, at Århus ingen bogbinderlaug havde, var, at antallet af bogbindere i byen i hine tider var ringe. Ganske vist kunne et laug godt fungere med et lille antal medlemmer. Således bestod Odense Bogbinderlaug i en række år i 1700-tallet kun af to mestre¹. Og flere kunne man i adskillige perioder næppe heller skaffe i Århus. Ikke før end i 1800-årene kunne byen fremvise et større antal bogbindere.

Den hidtil ældst kendte bogbinder i Århus er *Søren Pedersen*, der tog borgerskab i 1489. Om 1500-tallets bogbindere tier kilderne foreløbigt, men fra første halvdel af 1600-årene kendes flere bogbindere i Århus.

På den tid kunne en bogbinder ikke leve af sit fag alene, og det var da nærliggende at forene håndværket med salg af bøger. Traditionen blev, at bogkøbere foruden at kunne erhverve bøger direkte fra bogtrykkeren også kunne købe dem hos bogbinderen. I modsætning til bogtrykkeren, der kun solgte bøger fra sin bopæl, drog adskillige bogbindere ud til kunderne, til steder hvor folk samledes, for dér at afsætte deres varer. Boghandlere, også kaldet bogførere, og bogbindere forenedes i ét fag.

En sådan bogfører og bogbinder var *Jacob Abild* i Århus. Han drog i en lang årrække bl.a. til marked i Odense på St. Knuds dag (10. juli) og søgte med sine bøger ly i skyggen af St. Knuds kirke, hvortil han måtte betale stadepenge. I årene fra 1619 til 1639

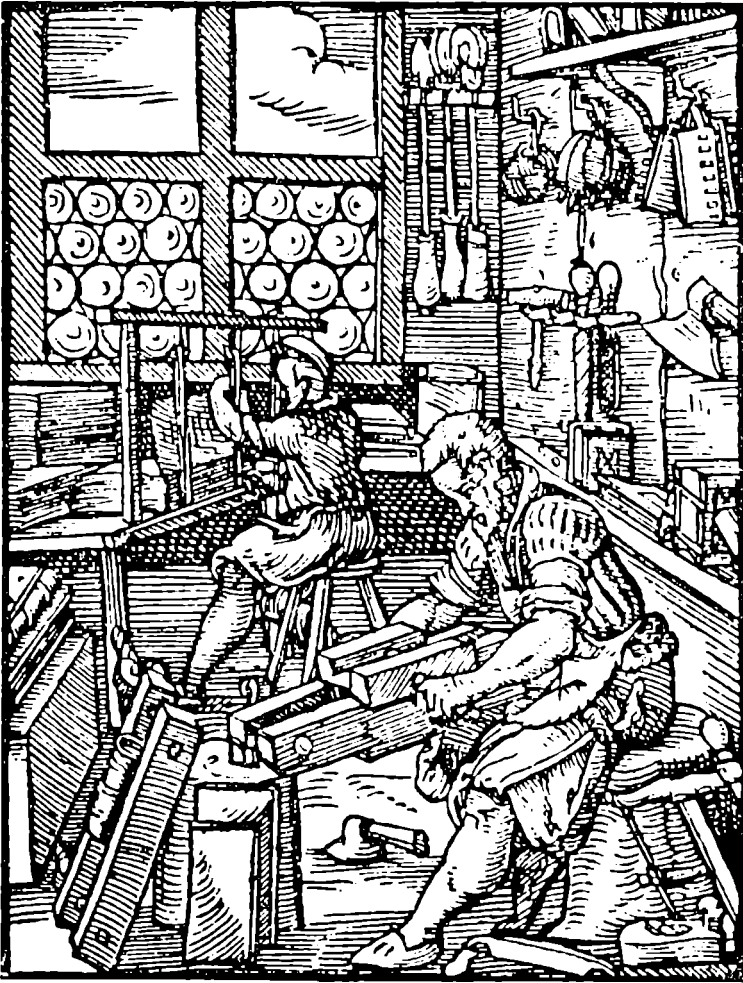
kunne bogkøbere næsten hvert år træffe Jacob Abild i Odense, somme tider endog to gange om året, idet han af og til besøgte markedet på Tyvende dag jul (13. januar)². *Bertel Bogbinder* fra Århus var i 1639 også til marked i Odense³. Selvfølgelig solgte Jacob Abild også bøger i sin hjemby Århus, hvor han på markedsdage tog opstilling i Domkirkens nordre kapel⁴.

En af tidens store bogsamlere var adelsmanden Holger Rosenkrantz (1574–1642) til Rosenholm. Han lød tilnavnet »den lærde« og skabte et af sin tids største privatbiblioteker i Danmark⁵. I ind- og udland købte han bøger og lod dem iklæde smukke bind.

Jacob Abild arbejdede for Holger Rosenkrantz. I 1632 havde han således efter »registers lydelse« udført arbejde for Rosenkrantz for 103 rdl. 3 ort og 16 sk. Men som den sparsommelige kone Holger Rosenkrantz hustru Sophie Brahe, der førte godsets regnskab, var, havde hun sørget for at levere Jacob Abild varer for pengene. Han fik i bytte for sit bogbinderarbejde bl. a. 4 tdr. rug, 121½ tdr. havre, 6 kalveskind samt nogle bøger, som han kunne videresælge, ligesom han således også måtte optræde som kornhandler for at få sine penge hjem⁶. Skikken med at få korn for leveret bogbinderarbejde fortsatte i de følgende år⁷.

Kjeld Bogbinder i Århus havde også forbindelse med Holger Rosenkrantz. Han bandt bøger ind for adelsmanden, der til gengæld leverede ham pergamentsskind og f. eks. i 1639 »12 kalveskind at binde bøger ind udi«⁸. Endnu en Århus-bogbinder omtales i tilknytning til Holger Rosenkrantz, nemlig *Jens Jonsen*, der rejste til København for at købe bøger til biblioteket på Rosenholm⁹.

I 1672 var der ifølge en skatteliste forholdsvis mange bogbindere i Århus, nemlig fire¹⁰. En undersøgelse af en række skifter over Århus-borgere i tiden 1678–1701 røber hvem i byen, det var, der dengang købte bøger. Købmændene, den tids mest fremtrædende borgere, var i overtal som bogkøbere. Andre erhverv var repræsenteret ved skippere, organister, skræddere og guldsmede. Enkelte havde efter den tids forhold en ret stor bogsamling. Således efterlod assessor Jesper Hutfeld i Mejlgade († 1696) sig ca. 100

Middelalderligt bogbinderi. En bogbinder er beskæftiget med hæftning, mens en anden beskærer. På væggen ses hængende forskelligt værktøj. – Træsnit fra 1568 af Jost Amman.

bøger, og handelsmand Peder Fæder († 1692) havde omkring 150 bind i sin samling¹¹.

Tre Århus-bogbindere omtales i den nævnte skifteundersøgelse. Den ene var *Thomas Bogbinder* på Brobjerg (nuv. Frederiksgade). Han ejede ved sin død i 1680 et boglager på ca. 300 titler, heraf flest gudelige bøger. Af fordringerne i skiftet kan det ses, at han fik bøger til forhandling fra boghandlere i København. I sit værksted havde han haft en bogbindersvend, *Jacob Brochmand*, som havde 18 daler tilgode i løn¹².

En anden bogbinder i Århus var *Knud Kjeldsen* i Badstuegade. Også hans boglager var betydeligt, fremgik det af skiftet ved hans død i 1682¹³. To år senere, i 1684, døde bogbinder *Rasmus Kjeldsen* i Mejlgade. Han havde ligesom sine kolleger handlet med bøger. Han havde dog været så letsindig at lægge sig til at dø, før han nåede at få »ombundet« en postil for Laurids Skrædder i København, skønt han havde fået forskud på betalingen. Den androg 1 daler, som Laurids Skrædder fik tilbage fra boet¹⁴.

Videre var en af 1600-tallets bogbindere i Århus *Jacob Santhøft*, der stammede fra Nordtyskland. Han tog borgerskab i 1685. En anden bogbinder var *Johan Zimmermann* fra Helsingør, der fik borgerskab i 1698. Tilsyneladende sad Zimmermann i sine første år i byen i små kår. Han søgte i 1714 om, når hans eneste kollega, der på den tid var gammel og snart »måtte dø«, at blive »alene« bogbinder i byen og få eneret på at sælge »alle slags småbøger, katekismus'er, almanakker, bededags-bønner og deslige«, da det var det eneste, »han skal leve af«¹⁵.

Senere må det være gået bedre for Johan Zimmermann. Han blev en estimeret borger, der i modsætning til andre håndværkere, som f. eks. blev omtalt som Christen Skrædder eller Jens Smed efter deres erhverv, altid blev kaldt ved sit rette navn Johan Zimmermann og ikke Johan Bogbinder¹⁶.

Johan Zimmermann kom til at sidde godt i det. Da han kom op i alderen, gjorde han i 1748 testamente, for at alt kunne være i orden før den sidste rejse. Efter dette dokument skulle hans efterfølger bogbinder Jacob Jessen »for sin beviste og fremdeles forventende tro tjeneste« have 100 rigsdaler. Men så skulle han

også til gengæld sørge for, at både Johan Zimmermann og hans kone Karen fik en kristelig og hæderlig »Jordefær«.

Videre satte Johan Zimmermann indtægten af en gårds avl på bymarken (værdi 100 rdl.) fra til vedligeholdelse af sit gravsted. Indtægten fra en anden gårds avl til en værdi af 110 rdl. skænkede han til lærerens løn ved »byens fattige skole«, og renterne af 100 rdl. skulle fattiginspektionen hvert år dele ud blandt byens fattige mennesker¹⁷.

I Domkirkens søndre korsarm hænger en stor »firkantet« trætavle, som over Johan Zimmermann bærer en inskription, der er så »vidtløftig«, at to af kirkens beskrivere ikke gad skrive den af til deres bøger. Kun et par linjer på latin er citeret. De lyder i oversættelse:

*O, du rige, du rige! Du skal ej altid leve –
gør godt mens du lever, dersom du vil leve
efter døden*¹⁸.

En domkirkebeskrivelse nævner, at Johan Zimmermann blev begravet inde i kirken, men i Vor Frue sogns kirkebog står der, at han den 27. september 1750 blev begravet på »Dom Kirke Gård«¹⁹.

En fortegnelse fra 1735 over byens håndværkere nævner kun én bogbinder, som må have været Johan Zimmermann²⁰. Hans tidligere nævnte efterfølger, *Jacob Jessen*, der kom fra Holsten, fik borgerskab i 1749²¹. Han døde i 1772²². En nevø til ham var *Jens Johansen*, der stammede fra Glücksburg. Han blev bogbinder i Århus i 1786²³. En af hans samtidige kom også udefra. Det var *Johan Fr. Nordstedt* fra Sverige, der nedsatte sig som bogbinder i Århus i 1792²⁴.

Nordstedt, der i sine første år i byen boede »nær ved det lidet Torv«²⁵, havde tilligemed sit bogbinderværksted boghandel. Han tilbød århusianerne *Det nye Testamente* trykt på fint hvidt papir og indbunden i et »smuk fransk bind«. Ville byens borgere mere sig, havde han også lekture til dette formål. En bog med anekdoter og lystige indfald, »hvorved lungerne kunne rystes og mellemgulvet sættes i bevægelse til

fordøjelsens befordring«, var sikkert ikke kedelig²⁶. Han solgte i 1801 under krigen mod England *Sange for de nordiske Krigere*²⁷. Fra sin bopæl ved Lille Torv flyttede Nordstedt senere til Graven, hvor han kom i besiddelse af et 10 fag langt hus i to etager, hvortil hørte en hyggelig have og, hvad der dengang var værd at bemærke, der var »godt pumpevand« til ejendommen²⁸.

Antallet af bogbindere i Århus begyndte ved indgangen til 1800-årene at stige. Fra Kalundborg kom i 1805 *Th. Fabricius*, der slog sig ned i Mejlgade²⁹, hvor han foruden at udøve sit håndværk havde en betydelig handel med bøger, ligesom han handlede med forskellige slags papirvarer som f.eks. figurer til gnavspil, skrivebøger og A.B.C.spil³⁰. Videre solgte han broderimønstre, illuminerede karikaturer, bevægelige figurer, alt i »fint kobbertryk«³¹. Bemærkelsesværdigt er det, at Fabricius og med ham flere bogbindere havde et stort lager af bøger på tysk, engelsk og fransk³². Blot folk ville meddele Fabricius »det attråede inden udgangen af hver måned«, skaffede han alle bøger hjem fra hovedstaden eller fra udlandet³³.

Dog satte han pris på, at kunderne betalte, hvad de købte, hvilket han lod bekendtgøre således i avisen :

»De som har modtaget regninger, som endnu ej er afgjort, for afvigte og flere år, for bøger m.m. ville behøve at erindre sammes afgørelse«³⁴.

Handelen med bøger og papirvarer blev i hele forrige århundrede og også ind i vort en væsentlig og i mange tilfælde uundværlig indtægtskilde for mange bogbindere. Ganske vist dukkede der ved 1800-årenes begyndelse regulære boghandlere op i Århus, men tilsyneladende gik de to brancher boghandel og bogbinderi godt i spand og uden større rivninger. Begge fag var i hvert fald enige om at ville holde påtrængende konkurrenter ude. Hertil søgte de magistratens hjælp, som de da også fik, fremgik det af følgende annonce fra 1830:

»Da boghandlere og bogbindere her i staden for magistraten har andraget, at en del af byens købmænd have almanakker og skrivebøger til udsalg, så bekendtgøres herved, at det kgl. danske cancelli under 20. marts sidstl. har resolveret, at boghandel ikke kan anses indbefattet under sædvanlig købmandshandel, og at kun boghandlere og bogbindere samt de, som derpå have erhvervet bevilling og borgerskab, er berettigede at drive samme, hvorfor enhver uberettiget advares.

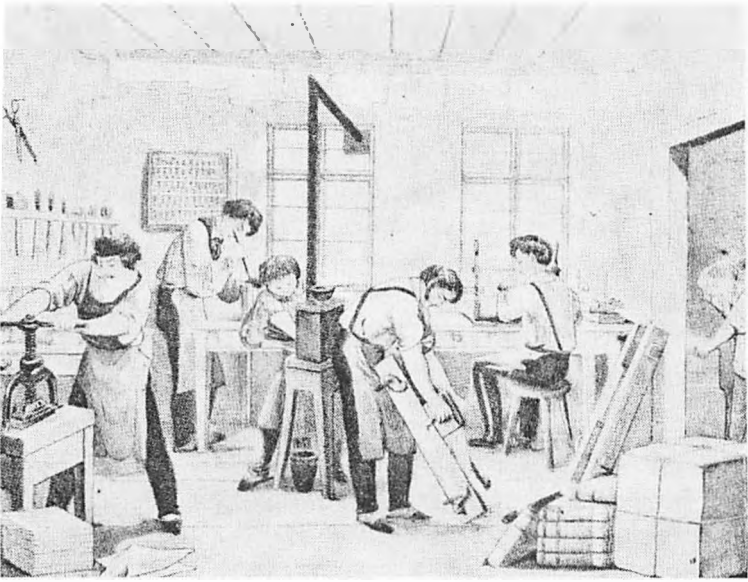
Århus, den 23. juni 1830.

Magistraten«³⁵.

Handelen med papirvarer omfattede mange ting. Bogbinder *Wilhelm Berg* i Vestergade solgte i 1828 pap-lysestager, der var »tjenlige til illumination«³⁶. Bogbinder *S. M. Ruben* havde til samme brug pyramider og lysestager³⁷, og *C. W. Soldin* i Frederiksgade både lavede og reparerede silkehatte, »for så vidt sådan henhører under paparbejde«³⁸. Senere lovede han i sine annoncer, at hans silkehatte var »vandtætte« og af »nyeste facon«³⁹. Soldin kaldte sig »bogbinder og paparbejder«⁴⁰.

Udførelsen af paparbejde i forskellige former kom i tidens løb til at spille en betydelig rolle for adskillige bogbindere. Paparbejde kaldtes senere med et mere fornemt ord for portefeuille-arbejde og flere bogbindere omtalte sig som »bogbinder og portefeuillearbejder«⁴¹.

Den brogede blanding af disse portefeuille-arbejder samt forskelligt bogbinderarbejde kunne omfatte, hvad bogbinderne *Evald Petersen* og *N. D. Bonnen* i henholdsvis 1854 og 1858 tilbød: Skrivebøger i alle formater, protokoller, tegnebøger, cifferbøger og notebøger, lommebøger og notesbøger, stambøger, brevtasker, portefeuiller [dvs. mapper og tasker til breve og dokumenter], lampeskærme, øjenskærme, brevpapir og konvolutter⁴², portemonais [punge til penge] – mere fornemt kaldet poste-bourse – cigaretetuier, brillefoderaler, hattefoderaler og hatteæsker, avismapper og brevmapper⁴³.

Arbejdende bogbindere i et værksted, som det så ud i midten af 1800-tallet. – Tegning i Bog og Bind, 1930.

Til disse mange ting kom handel med de dengang yndede billedapparater, der gik under betegnelsen kosmoramaer, dioramaer og panoramaer⁴⁴. Med disse handlede Chr. Bøegh, ligesom han var forhandler af »nye tapeter i smukke mønstre«⁴⁵. Alle bogbindere førte desuden et stort lager af salmebøger, billed- og børnebøger, almanakker og kalendere⁴⁶.

Bogbinder *Adolph Berg*, der boede i Studsgade i »hr. guldsmed Wendelboes forrige lejlighed« forsøgte sig som forlægger og udgav i 1848 en *Nyårs-gave* med digte og »romaner«. Bogen var på 100 sider og kostede 48 sk. Andre bogbindere, der ville forhandle publikationen, kunne på seks eksemplarer »erholde det 7de frit«⁴⁷.

Handel med nedsatte og brugte bøger gav også omsætning for bogbinderne. Adolph Berg tilbød i 1850 til nedsatte priser bl. a. en pragtudgave af Wessels værker [4 rdl.] og en Danmarkshistorie med portrætter af konger og dronninger [4 rdl.]⁴⁸. Carl S. Bøgh jun. i Skolegade handlede i stor udstrækning med antikvariske bøger, især handelen med skolebøger var betydelig⁴⁹.

Omkring forrige århundredes midte tog et par bogbindere en ny indtægtskilde op, som på naturlig vis kunne knyttes til såvel boghandel som bogbinderi. De oprettede lejebiblioteker. Flere af de regulære boghandlere havde i adskillige år, helt siden omkring 1800, haft store lejebiblioteker. Nu meldte blandt bogbinderne Chr. Bøegh sig som den første, der, som Rasmus Nielsen skrev i sin bog *Århus i Fyrreerne*, åbnede et bibliotek »under det underlige navn læsebibliotek«. Men, skriver Rasmus Nielsen videre, »manden mente vel lejebibliotek, men måske den benævnelse ikke var ham fin nok«⁵⁰.

Chr. Bøeghs lejebibliotek bestod i begyndelsen mest af danske og tyske romaner. Prisen for at låne var i kvartalet 7 rdl. for to bøger og 4 rdl. 12 sk. for én bog ad gangen⁵¹. Biblioteket udvidedes jævnlige. I 1870 udgav Bøegh det 17. tillæg til en fortegnelse over bøgerne⁵², og hans efterfølger, bogbinder H. M. Petersen, oplyste i 1888, at biblioteket da var på over 10.000 bind⁵³. I 1860 oprettede bogbinder *M. P. Hansen* i Guldsmedgade »et nyt og velkonditioneret

Bogbinder Chr. Bøegh (1811–1876) var den første af bogbinder-slægten Bøgh, der etablerede sig i Århus – i 1838. Bøeghs værksted er det eneste fra så tidlig en tid, der eksisterer endnu. – Foto i Århus kommunes Biblioteker.

lejebibliotek«⁵⁴, der også blev af en betydelig størrelse.

Tre af forrige århundredes bedst kendte navne inden for bogbinderfaget i Århus var af slægten Bøegh (også skrevet Bøgh). Den første af familien, der etablerede sig, var Jens Chr. Bøegh, kaldet *Chr. Bøegh*. Han åbnede sit værksted i 1838⁵⁵. Han var en af de første, måske den første i byen, der anskaffede sig en liniermaskine. Det var i 1851⁵⁶. Bøegh havde forretning og værksted i Rosensgade 16. Han døde i 1876, og *H. M. Petersen*, senere Århus Bogbindermesterforenings første formand, overtog hans forretning⁵⁷.

En slægtning til Chr. Bøegh var *Carl S. Bøgh jun.*, der åbnede værksted i 1850. Han arbejdede i begyndelsen i sin privatlejlighed »i den hr. posementmager Henius nyopbyggede gård i Vestergade«, og eventuelle kunder måtte behage at gå »igennem hr. købmand Lars Larsens butiksdør« for at komme op til ham⁵⁸. I 1853 flyttede Carl S. Bøgh til Skolegade, hvor han boede i mange år⁵⁹, og hvor han foruden at have værksted gav sig af med at handle med nye og brugte bøger og humoristiske sange⁶⁰ samt med oliemalerier⁶¹, damehatteæsker og kappeæsker⁶² og, hvad der lå noget uden for faget, med »smukke duer«⁶³. Carl S. Bøgh døde i 1900.

På den tid havde den tredie af Bøgh-slægten grundlagt et værksted. Det var *Erhardt Bøgh*, som fra 1884 efter sit »flerårige ophold« i udlandet tilbød at binde bøger ind i »elegante, smukke og ordinære bind efter nyeste mønstre«⁶⁴. Erhardt Bøghs værksted blev ført videre af hans søn *Ove Bøgh*. Nu er værkstedet ophørt.

To bogbindere opnåede i forrige århundrede deres medborgeres tillid i så høj grad, at de – indtil nu som de eneste i faget – blev valgt ind i byrådet. Den ene var Chr. Bøegh, der var medlem af kommunalbestyrelsen fra 1848 til 1849 og igen fra 1852 til 1857⁶⁵. Den anden var M. P. Hansen i Guldsmedgade, der sad i byrådet fra 1864 til sin død i 1868⁶⁶. M. P. Hansen fortsatte i øvrigt de gamle traditioner fra bogførernes tid. Når der var St. Olufs marked i byen, indrettede han et udsalg »på det store Torv foran Domkirken«⁶⁷.

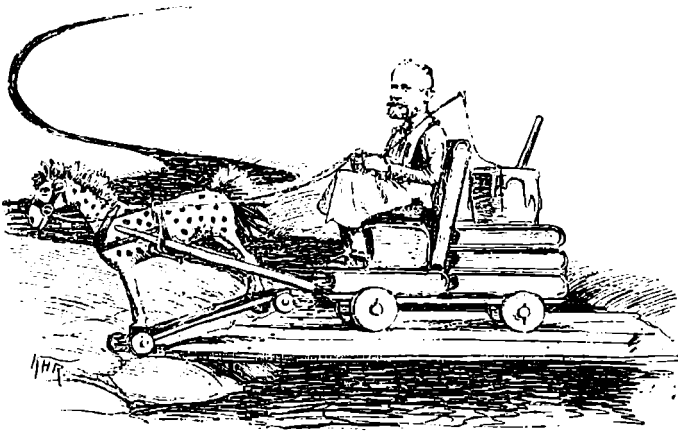

Interiør fra V. Carstens Bogbinderi. Billedet er taget kort tid efter værkstedets oprettelse og viser tydeligt de primitive forhold, et nyt bogbinderi måtte arbejde under i tiden omkring århundredskiftet. I værkstedet var der således kun to maskiner. Foto tilhørende V. Carstens Bogbinderi.

I tiden fra 1800 til og med 1862 tog 14 bogbindere borgerskab i Århus. Der har måske været flere (uden borgerskab). En enkelt uden borgerskab kendes, nemlig Wilhelm Berg, far til den omtalte Adolph Berg. Wilhelm Berg omtales i tiden fra omkring 1828 til 1840 og har gjort sig bemærket ved i dette tidsrum at skifte bopæl i hvert fald syv gange. Hans sidst kendte adresse var »på Frederiksgade tæt ved den nye bro«⁶⁸.

Bogbinder *F. Seiler*, der etablerede sig i 1857⁶⁹, offentliggjorde i 1866 den måske første priskurant blandt bogbinderne i Århus. Den var enkel og ukompliceret og lød på, at han indbandt bøger smukt og billigt for henholdsvis 16, 20, 24, 28, 32, 40 og 48 sk.⁷⁰.

I 1886 udgjorde antallet af bogbindere i følge vejviseren 10, og i 1900 var det steget til 18. Det var på én gang flere end i århundredets første 62 år tilsammen.

I flere år boede bogbinder Erhardt Bøgh i Ågade. I 1903 flyttede han til Fiskergade i et hus, der vendte ud mod åen, hvorover han havde sin egen bro fra Ågade til værkstedsbygningen. Tegneren og maleren K. Hansen-Reistrup skildrede i en karikaturtegning Erhardt Bøgh, da han flyttede sin forretning over åen. – Tegning i Århus – Jyllands hovedstad, II, 1946.

Århus d. 24 Oktbr 1896

Til

Samtlige Bogbindermestre i Århus.

Hermed tillade vi os, at indlyse d. 24
Oktober til et Møde i Handelsog Kontor
reisforeningen, Onsdagen d. 28 Oktober
Kl. 8 1/2 Aften

Paa Bogbindersvendenes Tilføjelses Vegne
Bogbinderen.

Bogbindersvendenes indbydelse af 24. oktober 1896 til de århusianske bogbindermestre angående drøftelse af en overenskomst. Det var dette brev, der gav stødet til, at Århus Bogbinderlaug få dage senere, den 2. november, blev stiftet. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

Solidaritet - det vigtigste af alt

Det nittende århundredes patriarkalske forhold mellem håndværkssvende og -mestre holdt ikke århundredet ud. Et sådan næsten familiært forhold var det, at den ugifte bogbindersvend Ferdinand Seiler i 1845 boede hos sin mester Chr. Bøegh i Rosensgade og måske, som skik ellers var, spiste med ved mesters bord¹.

Efter midten af 1800-tallet ændredes samfundsforholdene stærkt. Den stigende industrialisering med arbejdernes faglige og politiske organisering til følge mærkedes selvfølgelig også inden for bogbinderhåndværket.

I 1891 stiftede bogbindersvendene i Århus en fagforening. Mestrene havde endnu ikke fundet sammen. Det gjorde de imidlertid hurtigt efter, at svendenes fagforening den 24. oktober 1896 havde indbudt samtlige Århus bys bogbindermestre til en sammenkomst fire dage senere, hvor de ønskede at drøfte en overenskomst mellem mestre og svende².

Et udvalg af bogbindermestre deltog i mødet med fagforeningens folk, og få dage efter, *mandag den 2. november 1896*, samledes mestrene for at danne deres egen forening under navnet *Bogbindermesterforeningen*, snart efter ændret til *Århus Bogbindermesterforening*. Femten bogbindermestre deltog i det stiftende møde³, og en måneds tid senere holdt man den første generalforsamling. På denne blev H. M. Petersen, blandt kolleger altid efter hans forbogstaver kaldt »Hans Majestæt«⁴, valgt til foreningens første formand⁵.

Den første overenskomstsag forløb gnidningsløst, og den 4. december 1896 blev aftalen skrevet under af mestre og svende. I overenskomsten blev mindsteløn-

Bogbinder H. M. Petersen (1850–1922), der i 1876 overtog Chr. Bøeghs værksted i Rosensgade, blev ved Århus Bogbinderlaugs stiftelse i 1896 foreningens første formand. – Foto i Århus kommunes Biblioteker.

Billedet på side 24 viser den første overenskomst mellem bogbindersvendenes fagforening og det nye bogbinderlaug, der blev underskrevet af mestre og svende den 4. december 1896. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

Mellem i underteggede "Repræsentanter" for
 Bogbindermesterforeningen og Bogbindersvendenes Fag-
 forening i Aarhus, oprettedes paa dets 4'ige følgende
 venskabsskilt, som bliver gældende til 1de Oktober 1894

- I. Mindste Løn fastsattes til 14 Kr. egentlig for alle Svende.
- II. De nu beskæftigede Svende beholder 1de Forhøjelse til de nu gældende Lønsvorter.
- III. Den fastsatte Arbejdsloøn skal betales til alle uden Undtagelse, dog kun et fast Hverdy bestaaende af 2 Høste og 2 Lønne. bestemmer, at Arbejdsinvaliden eller andre hvor særlige Grunde maatte tale derfor, kunne arbejde for en Løn der er lavere end den almindelig vedtagne. I hvilken Forholdning skal dog være enten
ny
- IV. Arbejdstiden fastsattes til 10 timer daglig. Bestemmelser om Arbejdstidens og Spisetidernes Lørdag skal træffes for hver enkelt Sked, dog skal Arbejdstiden for gaa i Tiden mellem 6 Morgen og 7 Aften paa 1de April til 1de Oktober og mellem 7 Morgen og 7 Aften den sidste af disse.
- V. For Arbejde iver 60 Timer egentlig, godtgøres indtil til 10 Aften samt Løn og Helligdage til Hel. 1 Middag med 40%. Arbejde iver denne Tid med 80%.
- VI. Udbetaling af Arbejdslønnen sker egentlig, frimden Arbejdstidens Opklar om Fredagen, og i Tilfælde af Helligdag, den foregaaende Arbejdsdag.
- VII. Hovindelige Arbejdere der ikke som Hjalpere beskæftiges ved saavel Puffteftning, som Kælbinding, arbejder i den Hefningen, beholder den fastsatte Løn for Svendearbejde.
- VIII. Mestrene forpligter sig til kun at tage Fagforeningens Medlemmer i Arbejde, med at disse forpligter sig til kun at tage Arbejde hos Mesterforeningens Medlemmer. Derom en Mester ikke overholder sin Karakter og Henvendelse til Vedkommende ikke frigjør; overlades han til Fagforeningens Bestemmelser uden at Mestrene lægger denne Hensigt i Tjen.

At dette Dokument er udstedt 2. ligeledes
 Exemplarer, et til hver af Organisationerne.

Aarhus d: 4-December 1890.

For Bogbindermesterforeningen
 H. Møller   H. Møller   E. H. Bøge
 For Bogbindersvendenes Forening
 C. Thomsen   N. Chr. Fallesen
 Formand   Forstningsfører

For Bogbindersvendenes Forening.

C. Thomsen
 Formand.

N. Chr. Fallesen
 Forstningsfører

nen sat til 14 kr. om ugen for en daglig arbejdstid på 10 timer. Aftalens punkt 6 var værd at lægge mærke til, idet den indeholdt en bestemmelse om ligeløn for mænd og kvinder, såfremt kvinderne ikke arbejdede som hjælpere, men udførte svendearbejde⁶.

Kun få måneder efter Bogbinderforeningens start stiftedes den 28. februar 1897 *Centralforeningen af Bogbindermestre i Provinsen*⁷. Bogbinderfagets mestre så sig således i løbet af kort tid dobbelt organiseret, dels i en lokal, dels i en landsdelsorganisation. Hertil kom yderligere, at Centralforeningen i 1899 meldte sig ind i Arbejdsgiverforeningen, dengang kaldt Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening, idet medlemmerne ønskede en »modvægt mod den stærke organisation, som arbejderne har opnået ved sammenlutning af alle organiserede fag i De samvirkende Fagforbund«⁸.

Tilslutningen til Arbejdsgiverforeningen vakte ikke udelt interesse, i hvert fald ikke hos bogbinder *J. Vilh. Mortensen*, der den 15. juli 1899 tilskrev bestyrelsen i Bogbindermesterforeningen en skarp protest, da han mente, »at vi, da [vi] for tiden står os godt med vore arbejdere . . . kaster os ind i en kamp, som vi for vort fags vedkommende kunne undgå og brandskatter os med byrder, som der er ingen mening i« og sluttede han sit brev, »jeg vil ikke betale en øre til Arbejdsgiverforeningen og vil de herrer ikke beholde mig i foreningen, kan De slette mig«⁹.

Dette skete i året for den store lock-out, som bogbinderfaget i Jylland dog undgik, idet der den 12. februar 1899 var blevet sluttet en ny overenskomst mellem Centralforeningen og Bogbinderforbundet. I denne aftale var ugelønnen blevet hævet til 18 kr.¹⁰.

Forhandlingerne om en ny overenskomst gav på et møde i januar 1904 anledning til voldsomme diskussioner, selv om man som omtalt ikke havde indflydelse på forhandlingerne direkte. Især Erhardt Bøgh var skarp i sine indlæg. Nu gjaldt det om, sagde han, at »holde svendene stangen en længere tid«. Deres fordringer måtte »sættes til vægs straks, vi burde ikke tåle, [de] rent ud skulle tage magten fra mestrene, og at disse slet ikke skulle have noget at sige«. Bøgh fremkom med et interessant forslag, nemlig at samt-

Århus d 15 Juli 1899

Til Bestyrelsen for Bogbindermesternes
Forening i Århus.

Da jeg i Gaar med en Samtale
med Bogbinder Michael Petersen blev oplyst
om vi ved tiltraadt Arbejdsgiverorganisationen
maa jeg for mit vedkommende medtage
en Bestemt Forbud derimod, at vi der
for Tiden staa og gaa med vore Arbejdere
og uelig, har afsluttet en Kontrat med
Dem; kaster os ind i en Kamp, som vi
for vort Fags vedkommende kunde ind
gaa og Brandstakler os med Bygder.
som der er ingen Medning i.

Jeg vil ikke betale en Gaa til Arbejder
giverforeningen og vil De Herre ikke
beholde mig i Foreningen kun de
slutte mig.

J. Vilh. Mortensen

Bogbinder J. Vilh. Mortensens protestskrivelse i 1899 i anledning af, at Århus Bogbindermesterforening havde indmeldt sig i Arbejdsgiverforeningen. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

lige mestre i Århus, små som store, skulle slå sig sammen og arbejde i kompagni i en fællesvirksomhed. Til dette svarede J. Vilh. Mortensen, at det kunne sven-
dene jo i så fald også gøre, og så var man lige vidt. Mestrene blev enige om at stå solidariske i en eventuel lønkamp, men fællesvirksomheden var der ikke megen stemning for, og Bøgh trak sit forslag herom tilbage¹¹.

Solidaritet – et magisk ord i Bogbindermesterforeningens første år – imellem medlemmerne blev på en generalforsamling i 1908 gjort til en »kollegial principmæssig regel«. Reglen gik ud på, at når en svend, der havde arbejde hos en mester, søgte til en anden, skulle de to implicerede bogbindermestre konferere med hinanden for at blive klar over grunden til ønsket om pladsskifte samt drøfte, om det kunne tillades¹².

Det kneb dog af og til med at holde løftet om solidaritet. En »lønaglidingssag« fra 1916 er i den henseende oplysende. *Michael Petersen og Co.* indberettede til Århus Bogbindermesterforening, at en svend, firmaet havde haft i otte år, ville flytte til en anden mester, hvorfor man for at beholde svenden havde måttet »adlyde« hans forlangende og give ham »det manglende i 28 kr.«. Da svenden derefter gik til sin nye mester for at sige, at han alligevel ikke kom, blev han tilbudt 30 kr. Så gik turen tilbage til Michael Petersen og Co. – med det resultat, at dette firma nu måtte punge ud med de sidste to kr. og, skrev Michael Petersen og Co., hvad er sammenhold og kollegialitet, når det som i dette tilfælde viste sig »intet at være værd«¹³.

Århus Bogbindermesterforenings medlemsskab af Centralforeningen af Bogbindermestre i Provinsen og Arbejdsgiverforeningen betød, at de faglige forhandlinger med svendenes organisation om overenskomster og andre faglige forhold næsten straks efter foreningens start i 1896 gik over til de andre to foreninger. Det bevirkede, at de århusianske bogbindermestre således i højere grad, end hvis de skulle føre de tidkrævende lønforhandlinger, kunne få lejlighed til at koncentrere sig om fagets interesser på andre områder.

Århus Bogbindermesterskabsforening.

Hv.

Underliggende tillader sig hermed at rette en blødt
som Udfaldet af Stedet i Aandbrasterforeningen d. 14de som
i Aftensagen gik ud paa ikke at anlage Løse som i Foreningens
sted i Stedet her betegnet her. Dygt, da her over gav
en Følgeslutning til dette Punkt, som jo ogsaa gav en Løse
et det eneste Navn, der blev sendes paa for den skadige
Opførelsen af Foreningens fra Foreningens Løse.

Det blev derfor ikke undet forbaure og gøre et finligt
Indtryk ved et Par Dage efter at erfare, at en Mand som
har arbejdet hos Underliggende i et Par og som vi i disse
Dage ikke har kommet til at høre om, som Kompagnimaadigt har
sagt sin Løse og straks faaet Løse hos Firmaet A. Hansen
desuden paa d. 21 af den Gæst indtaget til at adlyde Foreningens
Forelængende og give Manden det Hængende i 28 K. Hængende
Løse til den Tid, at Manden selvfølgelig skal høre paa Løse
af vor Skole mellem Mand ved Stedet i Foreningens.

Da Manden derefter gav her og siger sin nye Skole
af bliver der kun 30 K. for at gaa i Løse, hvilket
har jo forfatter os er meget frivilligt at sige sig til
at vi skal om lige ved, og for at skulle Manden Løse
maa vi sikkert gaa ind paa dette og saa de 2 K.
blive da at gøre for det gode Sammenhold og Løse
skole som kunde være et Navn for os i disse Tider
høje Tider som som viser sig indet at være Løse.

Ørbødigst

Michael Petersen & Co.

Michael Petersen og Co.s skrivelse i »lønaglindningssagen« fra 1916. Affæren kostede firmaet et beløb på over to kroner om ugen og rystede tilliden til sammenholdet blandt kollegerne. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

Sluttelig indskræpes det Medlemmerne nøje at overholde de paa Generalforsamlingen vedtagne Bestemmelser: At ingen af Foreningens Medlemmer i nogen som helst Retning maa yde udenforstående Bogbinder eller Fuskere nogen Hjælp eller Sticte. Ej heller Forgyldning eller Udlaan af Materialier.

Forgyldning for Lærlinge er forkastelig, og maa i Følge Bestemmelser inden for Mesterforeningen ikke udføres af noget Medlem.

Bogbindermesterforeningens Medlemmer har til enhver Tid Ret til at konkurrere med Ikke-Medlemmer uden Hensyn til Priskuranten.

Bestyrelsen.

Notat nederst på siden af en priskurant fra århundredets begyndelse. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

Stemmer fra Publikum.

Erklæring. I Anledning af en Telefonabonnents Klage i „Århus Stiftstid.“ for 16de ds. over Telefonkatalogets Indbinding, tillade vi os at meddele:

Bogbindermesterforeningen har straks efter at Kataloget udkom og inden en Telefonabonnt fremkom med sin berettigede Klage, holdt Nøbe, ved hvilket Telefonkataloget var Genstand for megen Dntale og enstemmigt blev erklæret for maadeligt Arbejde. Flere af Foreningens Medlemmer have givet Tilbud efter en mebsølgende Prøve til forskellige Trykkerier her i Byen, men den fremkomne Indbinding er ikke udført efter denne. Vi have ikke kunnet tænke os, at der kunde afviges i den Grad fra Prøven, som sket er, og at Telefonselskabet har kunnet antage slikt Arbejde. Det vilde være beklageligt, om dette Katalogs Arbejde skulde være Norm for, hvad der præsteres i Århus af Bogbinderi.

I en senere Artikel i dette Blad rykker en Hr. Justesen ud med et Gensvar til en Telefonabonnt. Hvorledes Hr. J. kommer til at forsvare Katalogets Indbinding, forstaar vi ikke. Han er os ubekendt som Mester. Det burde vel nærmest have været Trykkeriet, hvorfra Kataloget er udgaaet, som burde have taget til Genmæle overfor en Telefonabonnt. Os forekommer det, at Trykkeriet maa have hele Ansvaret for Katalogets Udførelse. Til Slut kun dette: Hr. Justesen skulde lade Latinen fare og i Stedet for lægge sig lidt mere efter Bogbinderiet.

Århus
Bogbindermesterforening.

En voldsom avispolemik om telefonbogens indbinding fandt sted i 1901. Århus Bogbindermesterforening, »publikum« og telefonbogens bogtrykker, der også havde forestået indbindingen, deltog heri. Bogbindermestrene angreb trykkeriet for dets bogbinderarbejde, mens bogtrykkeren til gengæld mente, at hele affæren i grunden var »så aldeles betydningsløs«, og videre skrev: »Harveder tale om et stort, elegant værk, var sagen en anden«. Diskussionen parterne imellem var undertiden temmelig skarp i tonen. – Udateret avisudklip i Århus Bogbinderlaugs arkiv.

En æressag at holde en aftale

Bogbindermesterforeningen var som nævnt det første navn i 1896 for de århusianske bogbinderes nye sammenslutning. Ret hurtigt efter kaldte foreningen sig Århus Bogbindermesterforening¹, og i 1936 ændredes navnet til *Århus Bogbinderlaug*².

Der var opgaver nok at tage sig af for den nye forening. Udarbejdelse af en priskurant og medlemmernes solidaritet for at overholde denne og i øvrigt stå sammen udadtil var emner, der gang på gang blev drøftet i foreningen.

Allerede i 1897 blev det forbudt foreningens medlemmer at udføre forgyldning »for diletanter og for ikke-medlemmer«³. Bestemmelsen blev tilsyneladende ikke overholdt, for f. eks. i 1904 blev der klaget over medlemmer, som var »fuskere behjælpelig med forgyldning og materiale«⁴, og i 1909 blev der navngivet en bogbinder, der »forgylder for fuskere«⁵.

Bogtrykkerier, der i forbindelse med deres virksomhed udførte bogbinderarbejde, blev også betragtet som en slags ikke særligt velsete fuskere. »En herbo-

---

De tidligste meddelelser fra Århus Bogbindermesterforening til medlemmerne var håndskrevne, som f. eks. denne fra 1897 med underretning om, at alle svende, der havde mindre end tre kroner om dagen i løn, skulle have et tillæg på 50 øre om ugen. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv. – Øverst næste side.

Et tilbud på indbinding af telefonbogen blev i 1904 udarbejdet af laugget, hvis medlemmer med deres underskrift lovede ikke at udføre arbejdet på andre betingelser end de vedtagne. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv. – Nederst næste side.

København, d. 5de Feb. 1897

Middeltid for Københavns Byggevinduesmestervæsen

Da Vinduerne havde forsvaret den Overenskomst, som blev knuffet Lørdag Aften d. 2. Feb. blev der ad den 4. d. holdt Udvalgs-møde, og Resultatet heraf blev, at alle Vinduer her i Byen, som arbejdede under en Lov af 3. Marts daglig skulde have et Tilbilleg af 5de Procent.

Denne Overenskomst er bindende for begge Parter indtil d. 1de Febr. 1899.

Bestyrelsen.

Atting blev nu et andet hold indvaldt sammen med alle angivne Tidstid for Hæftning af Telefonbogen i et Antal af 10000 Egl. og Hæftet af Gudskele mesterkammeret. Prisen og Betal til navn Københavns Byggevinduesmestervæsenes Arbejdsmænds Arbejdsløn. Prisen blev at være Arbejdsløn til 10000 Dine.

1. Telefonbogen bestes i Overlag med optagelig Jernvare for 18 Skk + Overlag = 20 Skk (alleen resten Skk) p. 10000 Egl. 650 Kr. For Hæft indtil d. 1de Febr. 120 Kr. ialt 770 Kr.
2. For bestet Skk indover i 18 Skk 3 Kr. p. 1000 Skk
3. Erstatning for svarerne, Udførelse, oplysning, genudledning, eller indbetalt beregnes for 1 Skk hver Skk.
4. Trykkes Bogen i dobbeltark er Prisen p. 10000 Egl. 525 Kr. Hæft og Lov 120 Kr. ialt 645 Kr.
5. For 1000 Egl. indt. i blåt Skindingsbånd med Tryk p. 10000 (allest) 400 Kr. + Hæft (og Lov) 120 Kr. = 520 Kr.

København d. 7de Feb. 1904

Michael Petersen & Co. Mærskede
 M. Thomsen Ehardt Bøgh H. Thomsen
 Christian J. Thomsen 4 Carlsens
 Peder Andersen Eder Andersen P. Thomsen
 P. Thomsen P. Thomsen
 P. Thomsen P. Thomsen
 P. Thomsen P. Thomsen

ende stentrykker Markusen« havde således i 1897 en bogbindersvend i arbejde, hvilket var ulovligt i henhold til en overenskomst med fagforeningen, der indeholdt krav om gensidig organisationspligt mellem mestre og svende. Sagen ordnedes dog med, at den pågældende svend »rejste af pladsen«⁶.

Indbindingen hos et bogtrykkeri af den århusianske telefonbog gav i begyndelsen af 1901 anledning til en voldsom avispolemik, idet Århus Bogbindermesterforening erklærede, at det ville være meget beklageligt om det udførte arbejde »skulle være norm for, hvad der præsteres i Århus af bogbinderi«. En dengang »ukendt« bogbinder *J. Justesen* forsvarede imidlertid arbejdet. Ingen kunne vel vente, skrev han, at få telefonbogen i pragtbind, og når man gjorde sig den ulejlighed at sætte en snor i det dertil indrettede hul, så kunne bogens brugere sagtens have »bladene sammenhængende langt over et år«⁷.

Arbejdet med byens telefonbog, som var en betydelig leverance for en bogbinder, gav anledning til mange drøftelser i Århus Bogbindermesterforening. Ved et møde i 1903 forpligtede medlemmerne sig med deres underskrift til at ville udføre indbindingen for en pris af 55 kr. pr. 1000 eksemplarer samt til ikke at give lavere tilbud⁸. Et lignende tilbud blev givet i 1904. Prisen var da for 10.000 eksemplarer 650 kr. samt 120 kr. for »isat snor«. Også denne gang lovede foreningens medlemmer at ville overholde betingelserne. Blandt underskriverne var nu bogbinder *J. Justesen*, den »ukendte« deltager i avispolemikken få år før, men da ikke på bogbinderside⁹.

Bogbinder *A. Nielsen* i Badstuegade, der i 1908 havde indbundet telefonbogen, havde formentlig været for »vild« i konkurrencen om arbejdet. For i februar forlod han skyndsomst byen efter at have fortalt, at han kun havde tjent 1 kr. pr. 1000 eksemplarer samt selv »arbejdet omsonst i cirka 16 timer i døgn«¹⁰.

De første forberedelser til at få udarbejdet en pris-kurant for bogbinderarbejde blev gjort i marts 1897, da det blev vedtaget, at boghandlere, papirhandlere og bogtrykkere kunne få en rabat på 10 % på sortimentsarbejder, ligesom broderihandlere kunne få

Den hermed følgende Priskurante forsvaermed
 ifølge en Beslutningtaget den 1.8^{de} Novbr 1898
 Det vedlyses at alledeemmeder af Århus Bogbinderlaugs
 medlemsforening med deres Underskrift forpligtes
 Deres til at følge denne fra dato.

Århus d. 8. Novbr 1898.

Marius Høllen	<u>Mathias Petersen</u>
Mr. Thomsen	<u>Erik Røge</u>
Andersen	En Christensen
J. H. Christensen	J. H. Christensen
Madalene Kollb.	J. H. Christensen
	P. J. Jørgensen
	Harald Christensen

Adskillige gange måtte Århus Bogbinderlaugs medlemmer med deres underskrift forpligtige sig til at holde givne bestemmelser og tariffer. Her således på priskuranten fra 1898. Tretten bogbindermestre har skrevet under. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

denne rabat på monteringsarbejder. Samtidig blev der fastsat en række priser for skrivebøger til bog- og papirhandlere¹¹. I 1898 udsendte Århus Bogbindermesterforening en priskurant, der indeholdt priser på en lang række forskellige arbejder¹².

Udarbejdelsen af å jour-førte priskuranter blev et vigtigt arbejde for mesterforeningen. Men ét var at lave prisaftaler, noget andet var at holde dem. Heri skulle den i foreningen ofte omtalte kollegialitet stå sin prøve, og problemer som solidaritet og u-kollegialitet forårsagede tit »vidtløftige« diskussioner på foreningens møder. På en ekstra generalforsamling i 1904 blev det indskærpet, at medlemmerne ikke måtte arbejde til priser under priskurantens takster samt lovet, at ethvert medlem kunne påregne »al mulig støtte fra foreningen i tilfælde af, at en af hans kunder skulle lægge pres på ham for at få ham til at omgå priskuranten«¹³.

Efter en sådan drøftelse af bogbindernes prispolitik kan det næppe undgå at have chokeret adskillige af foreningens medlemmer, da en bogbinder på et møde året efter udtalte, at ingen regnede vel med, »at underskrift af priskuranten i almindelighed . . . kunne være alvorligt ment«¹⁴.

Men det var alvorligt ment, og efter at bølgerne var gået højt på et par møder i 1905, blev det endnu en gang fastslået, at priskuranten skulle holdes, og ved underskrift forpligtede medlemmerne sig dertil¹⁵.

I 1917 besluttede Århus Bogbindermesterforening, at medlemmerne skulle arbejde efter priskuranten for de københavnske bogbindere. Dens priser »svarede til tiden« og, hed det, var »gode for os at arbejde efter«¹⁶. For foreningens medlemmer var det »en æressag til enhver tid« at holde de indgåede aftaler, blev det ustandseligt fremhævet¹⁷. Priserne var omkring tiden ved første verdenskrigs slutning i hastig stigen. I 1919 forhøjedes de med ikke mindre end 50 % for privatarbejde og 40 % for biblioteksarbejde.

Da Statsbibliotekets oprettelse blev vedtaget i 1897, og det blev besluttet, at biblioteket skulle ligge i Århus¹⁸, øjnede de århusianske bogbindere naturligvis straks muligheden for at kunne levere arbejde til biblioteket. I 1898 udarbejdede Århus Bogbindermester-

IV. Skolebind. med fast Ryg ufarvet Skind			VII Shirlingsbind med Formering. ^{4.}
uden Torgylfning pr 100 Eyd 8 ^{te} indtil 18 Cm højde 5 Ark Svunder III. med Filling af 33% for Skind	17	75	Sorttryk paa Ryg og Side farvet eller marmoreret Smit ughit 8 ^{te} indtil 18 Cm Højde 10 Ark pr 100 Eyd 35 for hver Cm højere . . . . . 75 for hvert Ark mere . . . . . 50 Tittel i Guld paa lange Ryggen forhøjer Prisen 5 do do paa Siden i Blaa Guld 85% forhøjer Prisen 10 Større Tiller eller hele Forsiden i Guld, i Forhold derefter. Elegant udstyrede Bind med Farvetryk etc: eller med særlig componerede Plader etc: de beregnes efter Udstyrelsen. i Glatt Smit eller Guldsmit. se ulov. Bst i Elgant farvet eller minstat. Forsatpapir forhøjer Prisen efter Forholdene.
V. Skolebind. med alm. Torgylfning			
indtil 4 Linier Tittel, for hver Linie mere — 1 Tal regnes for 1 Linie. 8 ^{te} indtil 18 Cm Højde 10 Ark pr 100 for hver Cm højere . . . . . 33 for hvert Ark mere . . . . . 50 4 ^{te} do do . . . . . 45 Paa kløbing af 100 Stk Tiller 75	1	33	
VI. Shirlingsbind. Med sortryk paa Ryg og Side.			
Glatskæaren for Enderne farvet Smit. 8 ^{te} indtil 18 Cm 10 Ark pr 100 hvert Cm højere hvert Ark mere Større Formater i Forhold derefter sammenlignet med II.	29	50	

Side i laugets første udgivne priskurant fra 1898. Priserne er for partiarbejde. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

I. Almindelige Bestemmelser.

A. Stift hæftede:

1. Overtrukket med Naturpapir.	
Octav indtil 7 ^{te} Højde og 5 Arks Tykkelse pr. Stk	Kr 0,20
for hver 1/2 ^{te} Bogen er højere	0,04
for hver 5 Ark tykkere	0,04
Kvart indtil 10 ^{te} Højde og 5 Arks Tykkelse pr. Stk	0,33
for hver 1/2 ^{te} Bogen er højere	0,10
for hver 5 Ark tykkere	0,05
Folio indtil 15 ^{te} Højde og 5 Arks Tykkelse pr. Stk	0,66
for hver 1/2 ^{te} Bogen er højere	0,20
for hver 50 Pag. tykkere	0,15
2. Folianter med Lærdesryg indtil 15 ^{te} Højde og 200 Pag. Tykkelse pr. Stk	2,00
for hver 1/2 ^{te} Bogen er højere	0,20
for hver 50 Pag. tykkere	0,15

B. Papbind:

1. Octav indtil 7 ^{te} Højde og 5 Arks Tykkelse pr. Stk	0,60
for hver 1/2 ^{te} Bogen er højere	0,08
for hver 5 Ark tykkere	0,05
2. Kvart indtil 10 ^{te} Højde og 10 Arks Tykkelse pr. Stk	1,30
for hver 1/2 ^{te} Bogen er højere	0,12
for hver 5 Ark tykkere	0,05

Udsnit af prislister fra 1898 for arbejder udført til det nye Statsbibliotek i Århus. – I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

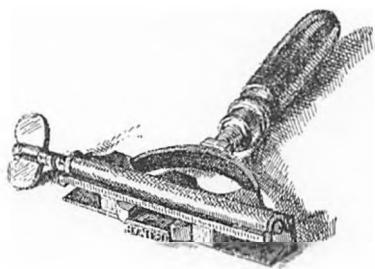
forening derfor en særlig priskurant udelukkende til brug for indbindingsarbejde for det nye bibliotek¹⁹.

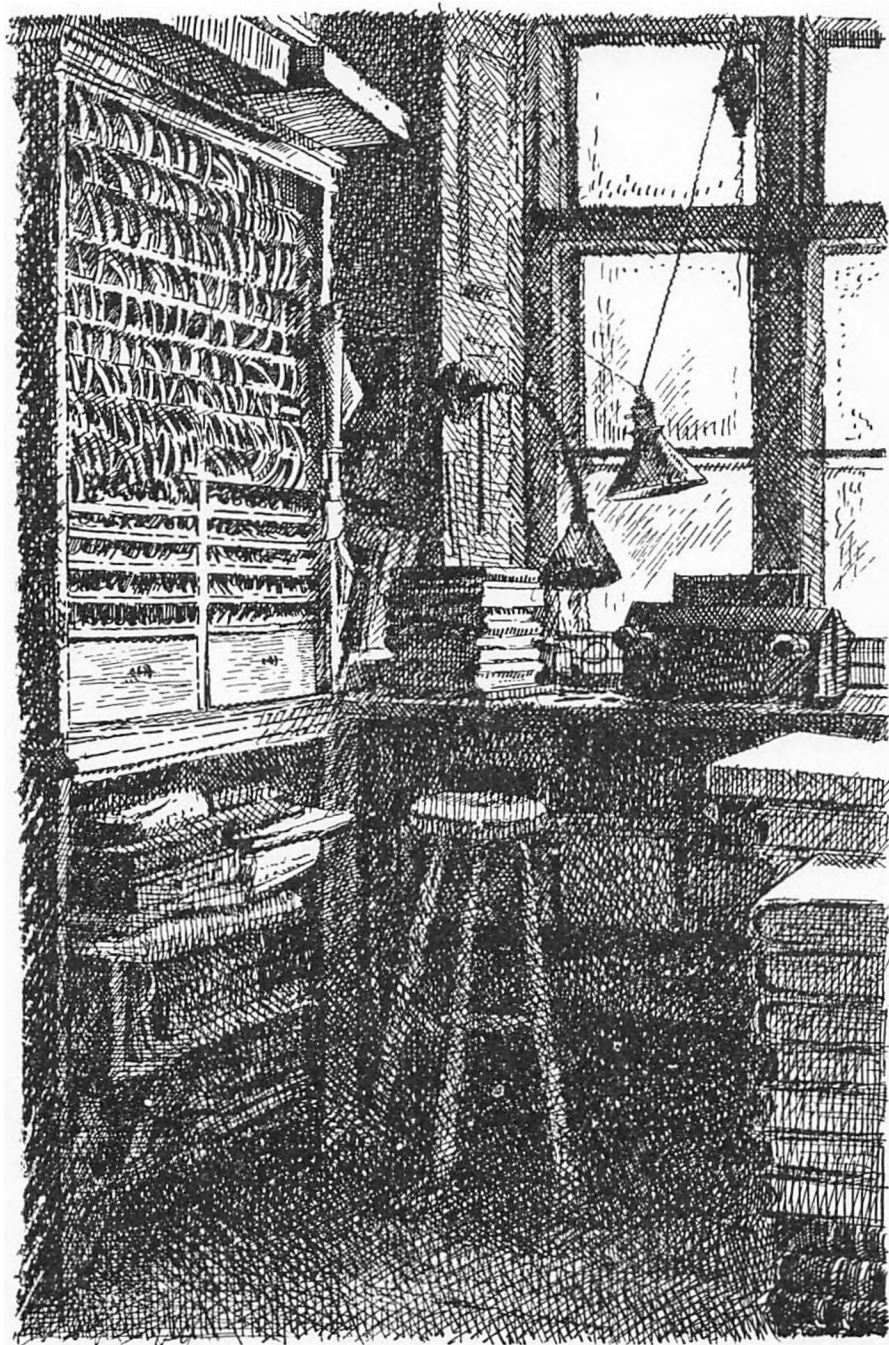
Allerede inden Statsbiblioteket blev taget i brug i 1902, var bogbinderne i Århus i fuld gang med at indbinde bøger til det. I året 1900 var der således indbundet ca. 65.000 bøger, men »præstationerne imponerede mere kvantitativt end kvalitativt«, er der senere bemærket herom²⁰. Hvor stor andel i dette anselige antal indbindinger i løbet af et par år, bogbinderne i Århus havde, ses ikke. Men bogbindermestrene passede nøje på, at uorganiserede mestre ikke fik andel i biblioteksarbejdet²¹.

Ved Statsbibliotekets indvielse i juni 1902 var Århus Bogbindermesterforenings medlemmer indbudt til højtideligheden. Alle gav møde og benyttede i øvrigt den resterende del af dagen til at tage på udflugt til Riis Skov²².

I de følgende år havde Århus Bogbindermesterforening til stadighed forhandlinger med overbibliotekaren ved Statsbiblioteket, fortrinsvis om priser for biblioteksarbejdet²³, og i 1906 lovede biblioteket ikke at lade arbejde udføre hos uorganiserede mestre, idet institutionen anerkendte, at »foreningen [Århus Bogbindermesterforening] fordrer jo så lidt af sine medlemmer, at de, som står udenfor, må kaldes dårlige kollegaer«²⁴.

Også inden det nye folkebibliotek i Mølleparken blev åbnet i 1934, søgte Århus Bogbindermesterforening at få del i det forberedende arbejde med indbinding af bøger. Der blev forhandlet med bibliotekets nye leder, overbibliotekar Carl Thomsen, som bogbinderne omtalte som »meget kritisk«, idet han forlangte »absolut 1. kl. materialer, som vi absolut måtte gå ind på«. Således hed det i et referat fra samtalerne mellem overbibliotekaren og forhandlere fra Århus Bogbindermesterforening²⁵.

Liv i kludene

Århus Bogbindermesterforening holdt især i foreningens første år jævnligt møder for medlemmerne. En overgang arrangeredes der månedsmøder tillige med, at der hyppigt var ekstraordinære generalforsamlinger. Den livlige mødevirksomhed var ikke udtryk for »uroelige« forhold i foreningen, men snarere for medlemmernes ønske om mulighed for at kunne drøfte faglige forhold, når det var påkrævet.

Der kunne dog af og til mangle emner til drøftelse på møderne. Foreningens forhandlingsprotokol kunne da meddele: »Der har været afholdt flere møder, på hvilke der ikke er behandlet noget af videre interesse«¹. Eller det kunne måske gå, som da formanden i 1930 indledte et medlemsmøde med at sige, at »der var i grunden ingen anledning til at holde møde, men da der var flere, der havde spurgt, om der ikke snart skulle være møde, var det grunden til, at der var indkaldt«. Hvilket flere måske bittert fortrød, for det eneste emne, bestyrelsen kunne finde på at drøfte, var »enkelte medlemmers dårlige betaling af kontingent«. Og det blev meget skarpt påtalt².

Når bogbinderne mødtes i foreningen, var der ikke altid kun saglige emner på dagsordenen. Medlemmerne forstod også at samles i festligt lag. Sommerudflugter og en årlig stiftelsesfest blev fra tidlig tid en tradition, der blev holdt i hævd.

Allerede året efter foreningens oprettelse drog medlemmerne ud på den første udflugt. Turen gik til Constantinsborg og Brabrand³. Adskillige steder i Århus' nærmeste omegn blev i de følgende år mål for sommerens muntre ture. Man tog til Salonen i Riis Skov⁴, og i 1901 flottede medlemmerne sig med en dampskibstur til Ørnereden. Herfra spadserede man

til Frederikshøj, hvor foreningen gav spisning for »kassens regning«. En bogbindergrosserer fra København, der denne dag tilfældigt var i byen, måtte spendere »den første bolle i det 20. århundrede«, en begivenhed, der efter formandens mening var så betydningsfuld, at han gav besked på, at det endelig måtte bemærkes i forhandlingsprotokollen⁵.

En rotur op ad åen til det yndede udflugtssted Fiskerhuset blev foretaget i 1903 på kassens regning. Samme år var der igen udflugt til Frederikshøj, hvor det gode bogbinderhumør ikke fornægtede sig, om man skal tro forhandlingsbogens referat, til trods for at man måtte se hen til aftenens »mindre hyggelige afdeling, nemlig hjemmarchen i mulm og mørke og i en vældig søle«⁶.

Alvorligt har det sikkert været i 1906, da medlemmerne havde bestemt sig for at tage til Moesgård og Fløjstrup med madkurv og, hvad der ikke var mindst vigtigt, »alt øvrigt tilbehør«, og det så viste sig, at »festudvalget havde glemt en enkelt del af sit vigtige hverv«, nemlig tilbehøret, hvilket forårsagede, »at hr. Bøgh havde en del ulejlighed«⁷.

Gamle tiders laugsånd med godt humør prægede altid sommerens ture. Var det på udflugten i 1910 ikke muligt at få ægte stegt kylling, så kunne H. M. Petersen dog som »suragot« [surrogat] uddele en »allerkjæreste lille gul kylling til såvel damer som herrene«, og med understregning bemærkedes det i forhandlingsprotokollen, »sange forherligede festen«⁸.

Festlig var turen til Kaløvig i 1911, da man startede med »en ekstragod og for lejligheden tilberedt morgenbitter«. Senere nød selskabet den medbragte frokost i en landevejsgrøft ved Skødstrup, ved hvilken lejlighed formanden efterlod en »prægtig sølvske på valen«, til stor sorg for hans ægtehalvdal Jørgine. Under påskud af, at hestene trængte til hvil var der heldigvis ikke langt fra grøften ved Skødstrup til Løgten Kro, hvor de stakkels heste da måtte bede, hvilket man mente også var strengt nødvendigt på vej hjem om aftenen⁹.

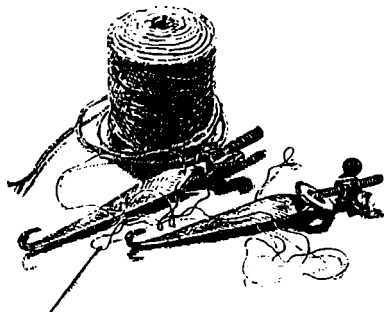
Som udflugterne om sommeren gav mulighed for en enkelt dag at slappe af fra arbejdet og mødes under hyggelige former, således benyttede Århus Bog-

bindermesterforenings medlemmer den årlige stiftelsesdag til i den mørke vintertid at få anledning til at samles til fest. Så blev der, som foreningens daværende sekretær, *J. Andersen*, skrev om festen i 1930, »liv i kludene«, på trods af at denne aften var startet »temmelig mat«. Men heldigvis fik alle på det rette tidspunkt »det kvantum dråber«, der skulle til for at sætte stemningen i vejret, og da sekretæren ved halvfjertiden om natten tog hjem »sammen med sin ægteviv«, kunne han med tilfredshed konstatere, at det havde været en vellykket aften¹⁰.

Det var det også ved festen i 1932, da der blev uddelt yo-yo'er til alle deltagerne med en større opvisning af det dengang populære spil til følge¹¹. Det gode humør var også med det følgende år. Da var der hæftet en ballon til alle vinglas. Så var glassene nemlig lettere at hæve!¹².

Ved flere af disse årstester benyttede man lejligheden til at hylde eventuelle jubilerende bogbindermestre. I 1900 blev *Anders Andersen* i Frederiksgade fejret med taler og punch i anledning af hans 25-års dag. Efter festen fulgte alle deltagerne jubilaren hjem gennem de aftenstille gader i byen.

Marius Møllers jubilæum i 1904 blev også fejret på behørig vis. Ved den lejlighed blev der serveret »kanelstænger og cognak«¹³. Skikken med at »følge hjem« efter en jubilæumshyldest blev en tradition. I 1907 var det *M. Thomsens* tur til at blive ledsaget af kollegerne¹⁴. I 1926 blev *M. Thomsen* igen hyldet. Da blev han sammen med *Erhardt Bøgh* og *Michael Petersen* æresmedlem af Århus Bogbindermesterforening¹⁵.

Århus Bogbindersmedelforeningens
Generalforsamling

Aftales: Tilværelsesforeningens
 afholdelse den 2de Nober 1898.

afholdt Generalforsamling Hjilfsesj's

M. Frick Pedersen	1st Frick Pedersen
" Peter Madsen	Forevist
" J. Will. Madsen	Forevist
" Jacobsen	Forevist
" sk. sk. Nolle	Forevist
" Gudrun Juleback	Forevist
M. H. M. Pedersen	Forevist
" J. Rønne	idg
" Chr. Kiehn	Forevist
M. Thain & Comp.	Forevist <u>Perris</u>
M. Chr. Christensen	Forevist
" Hugo Madsen	Forevist Winkler
" M. Søjberg Møllegaard	Forevist
" Martin Møller	Martin Møller
" M. Thomsen	M. Thomsen
" Chr. Henriksen	A. Henriksen
" Erhart Bøgh	Erhart Bøgh
" Michael Pedersen	Michael Pedersen
" Th. Jensen	Forevist Th. Jensen

Indbydelser til laugets arrangementer blev i foreningens første år sendt pr. bud. Den håndskrevne meddelelse blev vist frem for bogbindermestrene, der personligt kvitterede, eller budet noterede »Forevist« ud for medlemmets navn. – Indbydelse fra 1908 i Århus Bogbinderlaugs arkiv.

En rigtig bogbinders drøm

Formålet med den først udsendte priskurant i 1898 var ikke alene at skabe ensartede priser i samarbejdet med bog- og papirhandlere og biblioteker, men også i forholdet til den private kunde at undgå en tabgivende konkurrence.

Flere prislister fra tiden omkring århundredskiftet giver et tydeligt indtryk af, at det bogkøbende publikum dengang i stor udstrækning betragtede det som en selvfølge, at man lod sine bøger indbinde¹. Det kunne være enten i enkle papirbind eller mere fornemt (og dyrere) i vælskbind. Eller måske valgte man at lade bogbinderen sætte en bog ind i et forlags eget »komponerede« bind, hvilket kunne gøres til prisen fra 30 øre til 80 øre pr. bog².

Adskillige af disse ældre lister over priser på indbinding indeholder fortegnelser over en række bøger inden for tidens populære skøn- og faglitteratur, ligesom en prislister fra Århus Bogbindermesterforening viser, at det var sædvane, at folk lod deres ugeblade indbinde. Til den tids meget udbredte blade som *Ill. Familie Journal*, *Ugens Nyheder*, *Husvennen* etc. var det muligt at få bogbind til priser fra ca. 2 kr. til 5 kr. Også på indbinding af udenlandske blade blev der givet tilbud, ligesom periodiske skrifter som *Lovtidende*, *Ministerialtidende*, *Ugeskrift for Retsvæsen* og flere andre samt forskellige leksika kunne ikklædes bind til forud fastsatte priser³.

I nogle erindringer om Århus fra tiden lige efter århundredskiftet berettes der om, hvorledes fire arbejdere – med en indtægt kun til dagen og vejen – skaffede penge til den »luksus«, som det var for disse småkårsfolk at lade bøger binde ind. De fire mænd tog i fællesskab et lån i en sparekasse for på den

Århus Bogbindermester-Forenings Prislister.

Bogens Titel.	Stift med Leder- tyz.	Opbind. Titel, en enkelt Linføllet.	Enlæg. Titel og blinde Linier.	Skole- bind. Titel en enkelt Filet.	Vrelsk. alm. glat Hyg. Titel, Filet og Svandslet.	Fint Vrelsk. bind.	Prætek- alm. 1 & 5 ophøjede Bind ind- Stempler.	Komp- Bind eller Hyz
Ill. Tidende	2,25	3,00	3,00	3,50	4,25	4,50	5,50	
Über Land und Meer	2,25	3,00	3,00	3,50	4,25		5,50	
Das Buch für Alle	2,25	3,00	3,00	3,50	4,25		5,50	
Zur Gutes Stunde	2,25	3,00	3,00	3,50	4,25		5,50	
Ill. Familie Journal	1,75	2,50	2,50	3,00	3,50		5,00	3,00
Nordstjernen	1,75	2,50	2,50	3,00	3,50		5,00	
Husvennen	1,75	2,50	2,50	3,00	3,50		5,00	
Ugens Nyheder	1,75	2,50	2,50	3,00	3,50		5,00	
Der Bazar	1,75	2,50	2,50	3,00	3,50		5,00	
Garthenlaube	1,75	2,50	2,50	3,00	3,50		5,00	
Moderne Kunst					6,00		7,50	8,00
Familie Journals Bibliothek	0,60	0,85	0,85	1,00	1,25		1,75	1,00
Do. 2 Bind sammen	0,85	1,15	1,15	1,25	1,65		2,25	
Do. 1 Bind	0,60	0,85	0,85	1,00	1,25		1,75	1,00
Randgiver	0,60	0,85	0,85	1,00	1,25		1,75	1,00
Børnens Bog komp. Bind								0,50
Løvtidende A—B	2,00	2,50	2,50	2,75	3,00			
Ministertidende A.	1,50	2,00	2,00	2,25	2,50			
Do. B.	2,50	3,00	3,00	3,25	3,50			
Egeskrift for Retsvesen	1,15	1,50	1,50	1,85	2,25			
Hagerups Leksikon	1,25	1,75	1,75	2,00	2,25		2,75	3,50
Salomons do.			2,00	2,25	2,50		3,25	3,50
Allers do.	1,15	1,50	1,50	1,75	2,00		2,50	1,75
Krigen 1870—71.					4,00		5,00	5,00
Madame San Gene					4,00		5,00	
Jacob Erlig					4,00		5,00	
Peter Simple					4,00		5,00	
Landmandsbogen	1,75	2,35	2,35	2,65	3,00		3,75	3,50
Den danske Skueplads 3.					7,50		10,00	10,00
Illustrationer og Kort					6,50		7,50	7,50
Puch, Punch, Ravnem	1,50	2,00	2,00	2,25	2,65		3,75	
Flygende Blatter, 1 Aarg.	1,50	2,00	2,00	2,25	2,65		3,75	
Husmoderens Blad	1,50	2,00	2,00	2,25	2,65		3,75	
Hver 8. Dag	1,50	2,00	2,00	2,25	2,67		3,75	
Flyvende Blad	1,50	2,00	2,00	2,25	2,67		3,75	
Holbergs Teguer Udg. 2 B.					6,00		8,00	7,50
Vor Oldtid					3,00			5,00
Cavling Amerika					4,50		6,00	
Verdens Stotbyer					4,50		6,00	
Jorden rundt					4,50		6,00	

Prislister fra ca. 1900 for privatarbejde. Fortegnelsen omfatter da- tidens mest udbredte blade samt flere populære bogudgivelser. Der var indtil otte forskellige bindtyper at vælge imellem. — I Århus Bogbinderlaugs arkiv.

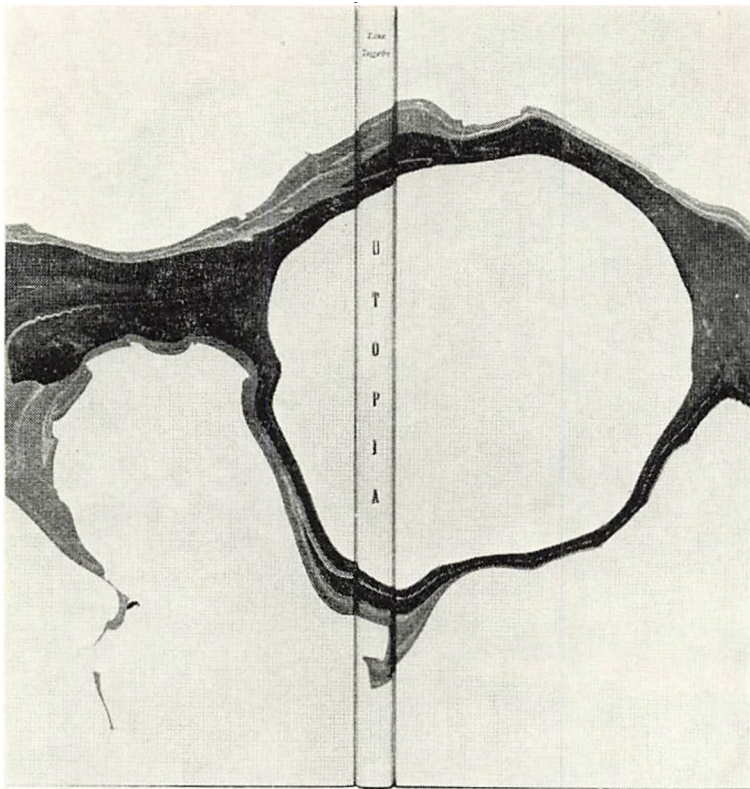
måde at kunne betale deres bogbinder kontant. Så hurtigt, lånet var bragt ned, tog de et nyt, og de skaffede sig således, hed det, en samling af »fint indbundne bøger, der tydeligt fortæller om godt bogbinderarbejde«⁴.

Århus Bogbinderlaugs ældste forhandlingsprotokol indeholder kun lidt eller rettere så godt som intet om bogbindernes forhold til den private kunde. Samarbejdet med f. eks. biblioteker fordrede mange drøftelser parterne imellem, men privatkunden var anonym. Han er stiltfærdigt kommet for at få sin bog bundet ind. Måske var han i den gruppe af kunder, der blot ønskede at få lavet et praktisk brugsbind, eller han hørte til blandt de kræsne bogsamlere, der i samråd med sin bogbinder valgte at iklæde en bog et smukt, fornemt bind af den slags, som det må være enhver rigtig bogbinders drøm at få lejlighed til at udføre.

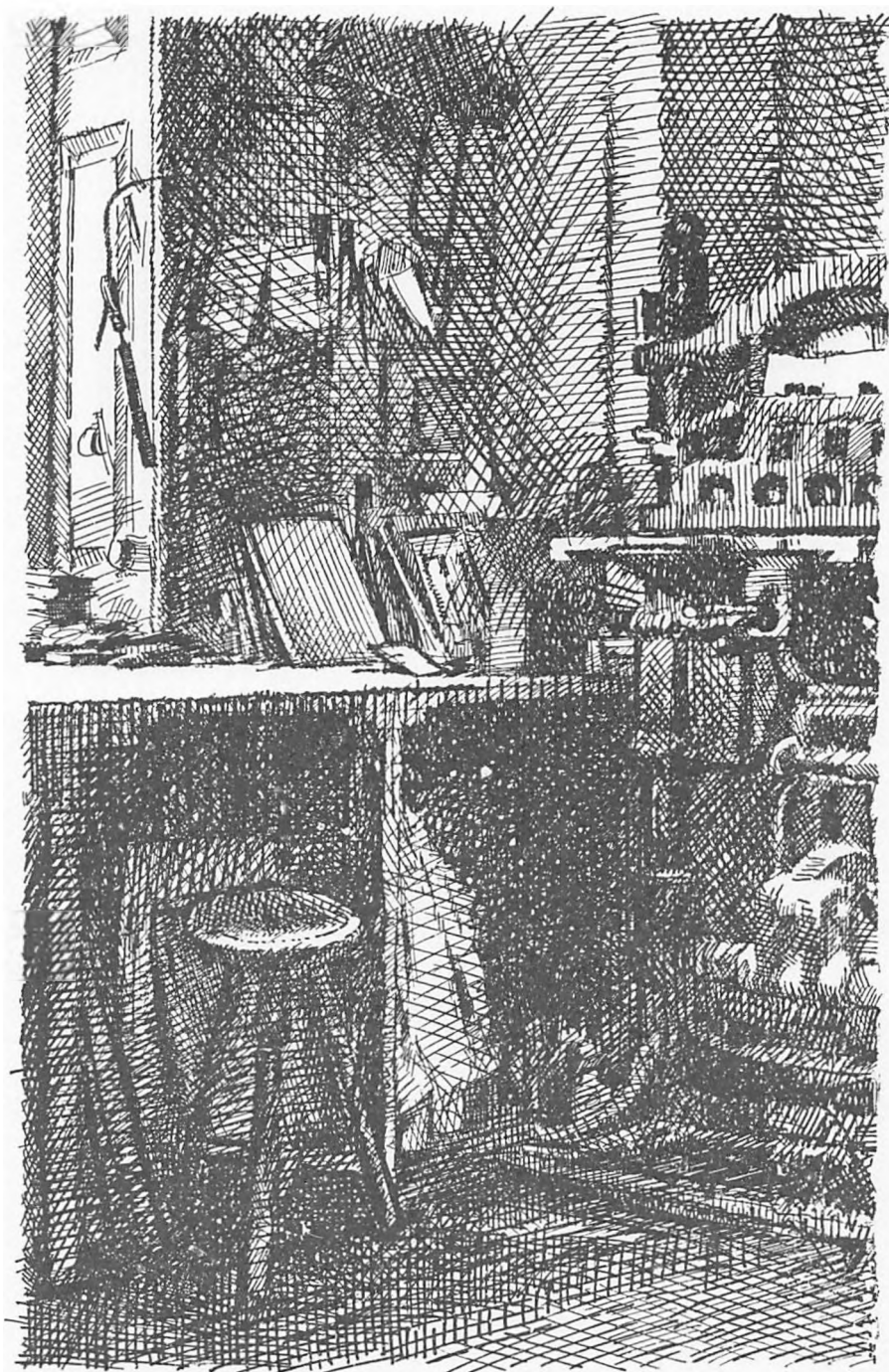
Bogbinderhåndværket, som det blev til i meget gammel tid, var kunsten at kunne lave et solidt, beskyttende omslag til den enkelte bog. Dette håndarbejde er i modsætning til udviklingen inden for mange andre fag fortsat kernen i det gamle håndværk. Trods vor tids masseproduktion af seriefremstillede forlagsbind, ens i udseende og i store oplag, trives fagets traditioner som håndværk i bedste velgående.

Det er fortsat en blanding af solid håndværksmæssig kunnen og kunst at kunne udføre et smukt bind til den udvalgte bog til glæde for den bogelsker, der forstår at *sanse* et godt bogbind. For et elegant bogbind kan nydes både som en øjenlyst og, som den fine essayist om bibliofile emner K. F. Plesner udtrykker det, »når hånden stryger henover den let rundede bogrygs faste og blanke flade . . .«⁵.

Et bevis på, at arbejdet med den enkelte håndindbundne bog ikke er glemt i vor tid, er, at i 1971, 75-året for Århus Bogbinderlaugs oprettelse, har netop en af foreningens medlemmer modtaget den internationale Paul Bonet-pris for godt bogbinderarbejde. Af fire mulige har vedkommende fået tre guldmedaljer for en indbinding af Lise Togeby's bog *Utopia*. Bogen er bundet ind i helpapir med skindkanter.

Helpapirbind med skindkanter til Lise Togeby's bog Utopia. Udført af bogbindermester Jens E. Hansen, Århus, og i 1971 belønnet med den internationale Paul Bonet-pris.

Bogbindermestre i Århus 1971

Fortegnelsen over bogbindermestre i Århus i Århus Bogbinderlaugs jubilæumsår 1971 omfatter såvel medlemmer af lauset som udenforstående samt for den historiske oversigts skyld enkelte ophørte firmaer. Den skematiske opstilling viser hvert firmas udvikling og dets indehavere gennem tiderne. Hvor samme navn forekommer i flere forskellige firmaer, måske i kompagni med andre bogbindermestre, må det ses som et tegn på den tiltagende industrialisering af bogbinderhåndværket, hvor det ofte kunne være af betydning at overtage et firma med en større eller mindre beholdning af moderne maskiner.

Jens E. Hansen Axel Petersens Eftf.	1838 Jens Chr. Bøgh	1876 H. M. Petersen	1916 Axel Petersen	1958 Jens E. Hansen
A. Henriksens Eftf.	1875 A. Andersen	1916 Conr. Andersen	1946 Steen Jacobsen og Svend Knudsen	
O. Henriksens Protokolfabrik		Ca. 1906 Andreas Henriksen	1942	
1877 Michael Petersen & Co.		Niels Petersen		
1920 Fauerskov	1923 Fauerskov O. Henriksen	1936 Fauerskov O. Henriksen	1937 Fauerskov	1966 Esselte
Anthonsens Eftf.		Ca. 1930 Aa. Anthonsen	1945 O. Henriksen	1952 A. Christiansen

A/S Emil Byskous Eftf.

1877	1914	1924	1944	1945
M. Thomsen	M. Thomsen	Emil Byskou	Ejvind Byskou	Cooperativt
	Emil Byskou			

V. Albrechtsen	1936	1945	1950
	Knud P. Møller	Henrik Hansen	V. Albrechtsen
Aarhus Bogforlyderi		Chr. Poulsen	Henrik Hansen
			1950

Marius Møllers Eftf. (ophørt 1965)

1879	1936	1941	1962
Marius Møller	Knud P. Møller	M. Højklint	Ib Højklint
	1899	1944	Häuser Petersen
	Fritz Petersen	Häuser Petersen	

V. Carstens A/S	1899	1950	1964
	Johan V. Carstens	Ejnar V. Carstens	Jørgen V. Carstens

Knud Vejlo	1902	Chr. Klein	1933	Knud Vejlo
Vilh. Lassens Eftf.	1925	Vilh. Lassen	1950	Paul Olsen
J. Chr. Siim	Ca. 1930	S. Sørensen	1938	J. Chr. Siim
T. Hartmann Larsen	1934	J. Jacobsen	1944	V. Jacobsen
			1950	Æskefabrik
	1936	Hartmann Larsen	Hartmann Larsen	1956
				Leon Meyer
Jydsk Fællesindbinding			1961	Hartmann Larsen
			1961	Leon Meyer
Purups grafiske Hus A/S	1920	Purup	1944	Purups grafiske
A/S Specialbogbinderiet			1969	Eigil Siebken

N. J. Uth

Ca. 1950

S. Sørensen

1952

N. J. Uth

Jørgen Meyer

1961

Jørgen Meyer

Ejnar Normans Bogbinderi

1964

Ejnar Norman

V. Olsens Bogbinderi

1967

Vagn Olsen

Fortegnelse over
BOGBINDERE I ÅRHUS
der har taget
borgerskab i tiden 1685-1857

Udarbejdet på grundlag af
register til Århus borgerskabsprotokol 1674-1862

År	Navn	Fødested	Dato for Alder borgerskab
1685	Johan Santhøft	Gripswald	13. august
1698	Johan Zimmermann	Helsingør	12. september
1749	Jacob Jessen	Holsten	36 9. april
1786	Jens Johansen	Glücksburg	46 3. juli
1792	Joh. Fr. Nordstedt	Sverige	31 9. juli
1807	Th. Schroeder Fabricius	Kalundborg	34 24. august
1816	Christian Johansen	Århus	30 10. juni
1826	Andr. Carlsen		11. juni
1830	Wilhelm Soldin		17. maj
1833	Sally Magn. Ruben		1. april
1838	Jens Chr. Bøegh		13. august
1845	Adolph P. C. Berg		19. maj
1847	Peter Wilh. Schou	Gammel Mølle	26. september
1850	Carl Severin Bøgh		7. oktober
1850	Peter Ev. Jul. Petersen		21. oktober
1853	Martin P. Hansen		28. november
1854	Fr. W. Høyer		13. marts
1857	Niels Diedrich Bonnen		17. februar
1857	Carl F. G. Sejler		7. juli

Kildehenvisninger

Forkortelser:

- A. St. = Aarhus Stiftstidende.
Borgerskabsprt. = Register til Århus borgerskabsprotokol 1674-1862. (Fotokopi i Århus kommunes Biblioteker).
I arkiv = Diverse sager i Århus Bogbinderlaugs arkiv.
Prt. = Århus Bogbinderlaugs forhandlingsprotokol 1896-1936, i laugets arkiv.

Bogbindere gennem 400 år:

- 1) Helge Sjøgaard: Håndværkerlavene i Århus, 1940, s. 34.
- 2) Holger Rasmussen: Bøger og bogbindere i Odense før 1694, 1959, s. 79, 86.
- 3) Holger Rasmussen anf. bog s. 86.
- 4) Århus gennem tiderne, I, 1939, s. 308.
- 5) Lauritz Nielsen: Danske privatbiblioteker gennem tiderne, I, 1946, s. 67.
- 6) Sophie Brahes regnskabsbog 1627-40, ved Henning Paulsen, 1955, s. 64, 65, 70.
- 7) Sophie Brahes anf. bog, s. 92, 98, 100, 107, 168.
- 8) Sophie Brahes anf. bog s. 133, 144, 190.
- 9) Sophie Brahes anf. bog, s. 201.
- 10) Århus gennem tiderne, I, 1939, s. 303.
- 11) Århus Stifts årbøger, 1939, s. 36.
- 12) Århus Stifts anf. årbog, s. 39.
- 13) Århus Stifts anf. årbog, s. 40.
- 14) Århus Stifts anf. årbog, s. 41.
- 15) A. St. 11/6 1923.
- 16) Århus gennem tiderne, I, 1939, s. 342.
- 17) Hofmans Foundationer, II, 1756, s. 53. – C. V. Hertel: Forsøg til en . . . beskrivelse over Århus Dom- og Katedralkirke, II, 1810, s. 124.
- 18) K. Schytte: Kortfattet beskrivelse over Århus Domkirke, 1835, s. 58.
- 19) Vor Frue sogns kirkebog 1750-1813, fol. 200 v. (Fotokopi i Århus kommunes Biblioteker).
- 20) Erhverv i Århus 1735. Ved Poul Enemark, 1963, s. 21.
- 21) J. R. Hübertz: Aktstykker vedkommende staden og stiftet Århus, II, 1846, s. 338.
- 22) Vor Frue sogns kirkebog 1750-1813, fol. 218 v.
- 23) Borgerskabsprt.
- 24) Borgerskabsprt.

- 25) A. St. 1/ 9 1798.
- 26) A. St. 4/11 1795.
- 27) Notat i E. Sejrs seddelkartotek.
- 28) A. St. 28/10 1801.
- 29) A. St. 10/ 8 1805.
- 30) A. St. 12/ 1 1819.
- 31) A. St. 26/ 9 1818.
- 32) A. St. 30/ 8 1816.
- 33) A. St. 25/11 1825.
- 34) A. St. 24/ 2 1816.
- 35) A. St. 26/ 6 1830.
- 36) A. St. 23/10 1828.
- 37) A. St. 24/ 5 1834.
- 38) A. St. 22/ 5 1830.
- 39) A. St. 27/ 7 1831.
- 40) A. St. 22/ 5 1830.
- 41) A. St. 16/10 1850.
- 42) A. St. 15/12 1854.
- 43) A. St. 20/ 1 1858.
- 44) A. St. 16/12 1852.
- 45) A. St. 27/ 5 1858.
- 46) A. St. 15/12 1854.
- 47) A. St. 29/ 9 1847.
- 48) A. St. 30/10 1850.
- 49) A. St. 15/ 8 1863, 10/8 1864, 23/6 1866.
- 50) Rasmus Nielsen: Århus i fyrreerne, 1959, s. 86.
- 51) A. St. 20/11 1845.
- 52) A. St. 28/ 9 1870.
- 53) A. St. 28/10 1888.
- 54) A. St. 28/ 9 1860.
- 55) Borgerskabsprt.
- 56) A. St. 11/ 7 1851.
- 57) A. St. 3/ 3 1876, 7/9 1876.
- 58) A. St. 16/10 1850.
- 59) A. St. 19/10 1853.
- 60) A. St. 18/ 2 1869.
- 61) A. St. 28/ 3 1855.
- 62) A. St. 28/ 5 1864.
- 63) A. St. 28/ 5 1864.
- 64) A. St. 31/10 1888.
- 65) Borgere i byens råd, 1968, s. 47.
- 66) Borgere i byens råd, 1968, s. 85.
- 67) A. St. 31/ 7 1861.
- 68) A. St. 23/10 1840.
- 69) A. St. 8/ 7 1857.
- 70) A. St. 30/ 5 1866.

Solidaritet – det vigtigste af alt:

- 1) Folketællingen for Århus købstad 1845 (Rosensgade).
(Fotokopi i Århus kommunes Biblioteker).
- 2) Prt. fol. 1.
- 3) Prt. fol. 4.
- 4) Harald Petersen og Ib Højklint: Centralforeningen af bogbindermestre i Provinsen, 1947, s. 53.
- 5) Prt. fol. 6 v.
- 6) Prt. fol. 5 v.
- 7) Harald Petersen og Ib Højklint anf. bog, s. 11.
- 8) Beretning fra generalforsamlingen . . i Jyske Bogbindermestres Centralforening, 1899, s. 4.
- 9) Brev af 15/7 1899, i arkiv.
- 10) Overenskomst af 12/2 1899, i arkiv.
- 11) Prt. fol. 25 v.
- 12) Prt. fol. 37 v.
- 13) Brev af 19/10 1916, i arkiv.

En æressag at holde en aftale:

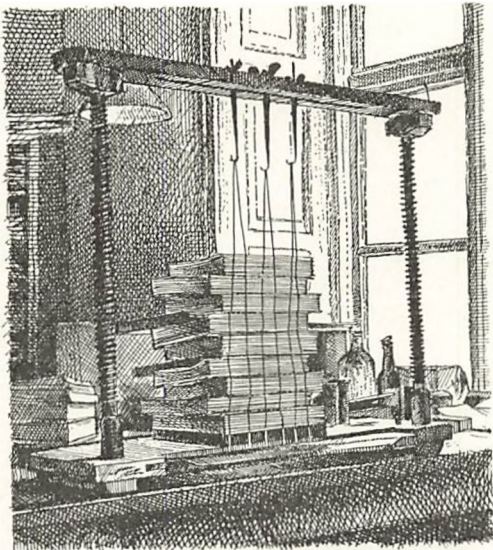
- 1) Priskurant af 8/11 1898, i arkiv.
- 2) Dansk Bogbindertidende 48. årg. nr. 2, 1946.
- 3) Prt. fol. 7 v.
- 4) Prt. fol. 26 v.
- 5) Prt. fol. 40.
- 6) Prt. fol. 8 v og 9.
- 7) Diverse udaterede avisudklip fra 1901, i arkiv.
- 8) Prt. fol. 23 v.
- 9) Prt. 26 v, tilbud af 7/10 1904, i arkiv.
- 10) Prt. fol. 37.
- 11) Prt. fol. 9.
- 12) Priskurant for bogbinderarbejde 1898, i arkiv.
- 13) Prt. fol. 28.
- 14) Prt. fol. 28 v.
- 15) Prt. fol. 30.
- 16) Prt. fol. 58.
- 17) Prt. fol. 58 v.
- 18) E. Sejr: Statsbiblioteket. Forhistorie og tilblivelse, 1963, s. 49.
- 19) Prisliste over indbindinger til Det kgl. Biblioteks jyske afdeling, 1898, i arkiv.
- 20) E. Sejrs anf. bog, s. 57.
- 21) Prt. fol. 18.
- 22) Prt. fol. 20 v.
- 23) Prt., indsat bilag af 21/5 1906, ved fol. 32, fol. 32 v, fol. 33.
- 24) Prt., indsat bilag af 26/3 1907, ved fol. 34.
- 25) Prt. fol. 85.

Liv i kludenc:

- 1) Prt. fol. 12.
- 2) Prt. fol. 76.
- 3) Prt. fol. 9 v.
- 4) Prt. fol. 17.
- 5) Prt. fol. 17.
- 6) Prt. fol. 23.
- 7) Prt. fol. 31 v.
- 8) Prt. fol. 42 v.
- 9) Prt. fol. 45.
- 10) Prt. fol. 78.
- 11) Prt. fol. 83 v.
- 12) Prt. fol. 86.
- 13) Prt. fol. 27 v.
- 14) Prt. fol. 36.
- 15) Prt. fol. 72.

En rigtig bogbinders drøm:

- 1) Diverse prislister i arkiv.
- 2) Prislister over indbinding af Fremms værker m. fl. (udateret), i arkiv.
- 3) Århus Bogbindermesterforenings prisliste (ca. 1900), i arkiv.
- 4) Erik Christiansen: Gennem Århus i træsko, 1967, s. 42.
- 5) K. F. Plesner: Mellem reoler, 1947, s. 22.

Denne publikation - udgivet i anledning af Aarhus Bogbinderlaugs 75 års jubilæum - er trykt i 200 nummererede eksemplarer.

Papiret er Specialtryk fra

De Forenede Papirfabrikker - skænket af A/S C. C. Winthers Eftf., Aarhus.

Tegninger: Mads Stage, fra Johs. V. Jensen „Bogbinderen”, udg. af Mogens Wille.

Tryk og klichéer: Ravnshjerg Tryk, Aarhus.

Skrift: Linotype Caslon.

Bogbind: Jens E. Hansen, Aarhus.

Et mindre unummereret oplag er stillet til rådighed for Forening for Boghåndværk, Østjysk afdeling, og Jydsk Fællesindbinding.